

- 5. Konoplyasta S. Yu., Sak T. V.** Lohopsykholohiya: navch. posib. / S. Konoplyasta, T. Sak; za red. M. K. Sheremet. – K.: Znannya, 2010. – 293 s.
- 6. Kozyavkyn V. Y.** Detskiye cerebral"nye paralychy: medyko-psykholohycheskiye problemy / V. Kozyavkyn, L. Shestopalova, B. Podkorыtov. – L"vov: Medycyna. – 1999. – 246 s.
- 7. Martynyuk V.** Minimal"na mozкова dysfunkciya: navchal"nyj posibnyk / V. Martynyuk, S. Zinchenko. – K.: Intermed. – 2011. – 167 s.
- 8. Mastjukova E. M.** Fyzycheskoe vospytanye detej s cerebral"nym paralychom. Mladencheskyj, rannyj y doshkol"nyj vozrast / E. M. Mastjukova. – M.: Prosveshhenye. – 1991. – 160 s.
- 9. Myronova S.** Pedagogichna dopomoha dytyni rann"oho viku z osoblyvostimy psykofizychnoho rozvytku [Tekst] / S. Myronova // Vychovatel"-metodyst doshkil"noho zakladu: Shhomisyachnyj specializovanyj zhurnal. – 2011. – № 5. – S. 65-72.
- 10. Pryhod"ko O. H.** Rannyaya pomoshh" detyam s dvyhatel"noj patolohyej pervyye hodyy zhyzny: Metodycheskoe posobyе / O. Pryhod"ko – SPb.: KARO. – 2006. – 112 s.
- 11. Yakovenko A. O.** Shkil"na intehraciya yak neobxidnist" orhanizaciyi suchasnoho osvith"oho procesu. / A. Yakovenko. // Naukovyj chasopys Nacional"noho pedagogichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 19: Korekcijna pedagogika ta special"na psykholohiya. – 2014. – № 26. – S. 278–282.

Received 12.03.2019

Accepted 12.04.2019

УДК 376(477):37.014]:316.6(043.3)

DOI 10.32626/2413-2578.2019-14.302-313

Т.В. Скрипник

dr.skrypnyk@gmail.com

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО КОМАНДНОГО СУПРОВОДУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ

Відомості про автора: Скрипник Тетяна, доктор психологічних наук, професор кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, м.Київ, Україна. Коло наукових інтересів: системна допомога дітям з аутизмом, стандарти психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами міждисциплінарною командою. E-mail: dr.skrypnyk@gmail.com

Contact: Tetiana Skrypnyk, Doctor of Psychology, Professor of the Department of Special psychology and inclusive education. Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University.

Скрипник Т.В. Специфіка реалізації міждисциплінарного командного супроводу в інклюзивному освітньому середовищі України. Статтю присвячено питанню впровадження ефективного міждисциплінарного командного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти. Центральне місце у статті займає характеристика сутності різних складників процесу супроводу у порівняльному аспекті: у США (штат Вірджинія) та Україні. Виокремлено такі складники процесу командного супроводу як: склад команди, призначені керівники, позиція батьків, коло завдань, цілі, формат взаємодії, реалізація освітнього процесу, головний документ для діяльності команди супроводу, ступінь її самостійності, програми втручання. У результаті порівняння автором робиться висновок, що наявний стан командного супроводу дітей з ООП в Україні є фрагментарним, непродуманим та заформалізованим, що призводить до нездатності педагогів надавати дітям з ООП послідовну цілеспрямовану підтримку у форматі міждисциплінарного командного супроводу. На підґрунті міжнародного та власного досвіду у статті розкрито шляхи розбудови послідовного та дієвого процесу міждисциплінарного командного супроводу дітей з ООП в інклюзивному освітньому просторі. Так, йдеться про: 1) нове розуміння інклюзії як ресурсу для створення яскравого, цікавого, розвивального для всіх освітнього середовища; 2) необхідність відходу від формалізму у питаннях командного супроводу, що передбачає наявність справжнього координатора, перегляду основ співпраці вчителя та асистента вчителя, а також розроблення індивідуальної програми розвитку, що ґрунтується на визначених командою супроводу SMART-цілях; 3) особливий формат підвищення рівня компетентності фахівців закладів освіти завдяки послідовному експертному коучингу.

Ключові слова: міждисциплінарний командний супровід, особливі освітні потреби, SMART-цілі, координатор команди супроводу.

Скрипник Т.В. Специфика реализации междисциплинарного командного сопровождения в инклюзивной образовательной среде Украины. Статья посвящена вопросу внедрения эффективного междисциплинарного командного сопровождения детей с особыми образовательными потребностями в образовательных учреждениях. Центральное место в статье занимает характеристика сущности различных составляющих этого процесса в сравнительном аспекте: особенности внедрения командного сопровождения в США (штат Вирджиния) и Украине. Выделены следующие составляющие процесса командного сопровождения: состав команды, руководители, позиция

родителей, круг задач, цели, формат взаимодействия, реализация образовательного процесса, главный документ для деятельности команды сопровождения, степень самостоятельности команды, программы вмешательства в контексте процесса сопровождения. В результате сравнения автором делается вывод, что существующее положение командного сопровождения детей с ООП в Украине является фрагментарным, непродуманным и формализованным, что приводит к неспособности педагогов предоставлять детям с ООП последовательную целенаправленную поддержку в формате междисциплинарного командного сопровождения. На основе международного и собственного опыта мы раскрываем в статье пути развития последовательного и эффективного процесса междисциплинарного командного сопровождения детей с ООП в инклюзивном образовательном пространстве. Так, речь идет о: 1) новом понимании инклюзии как ресурса для создания яркой, интересной, развивающей для всех образовательной среды; 2) необходимости ухода от формализма в вопросах командного сопровождения, что предусматривает наличие настоящего координатора, пересмотр основ сотрудничества учителя и ассистента учителя, педагогов и родителей, а также разработка индивидуальной программы развития (индивидуальной образовательной программы), основанной на определенных командой сопровождения SMART-целях; 3) особом формате повышение уровня компетентности специалистов образовательных учреждений благодаря последовательному экспертному коучингу.

Ключевые слова: междисциплинарное командное сопровождение, особые образовательные потребности, SMART-цели, координатор команды сопровождения.

Skrypnyk T. Specificity of implementation interdisciplinary command support in the inclusive educational environment of Ukraine. The article is devoted to the implementation of effective multidisciplinary team support for children with special educational needs (SEN) in educational institutions. The central place in the article is taken by the characteristic of the essence of the various components of this process in a comparative aspect: the features of the realization of command support in the USA (Virginia) and Ukraine. The following components of the team support process are highlighted: the composition of the team, the leaders, the position of the parents, the range of tasks, goals, interaction format, implementation of the educational process, the main document for the activities of the IEP team, the degree of team's independence, intervention programs in the context of the support process. As a result of the comparison, the author concludes that the existing position of command support for children with SEN in Ukraine is fragmentary, ill-considered and formalized, which leads to the inability of teachers to provide children with SEN with consistent targeted support in the format of multidisciplinary team support. Based on international and our own

experience, we reveal in the article the ways to develop a consistent and effective process of multidisciplinary team support for children with SEN in an inclusive educational space. So, it is about: 1) a new understanding of inclusion as a resource for creating a bright, interesting, developing for all educational environment; 2) the need to avoid formalism in team support issues, which implies the presence of a real coordinator, a review of the basis of cooperation between the teacher and teacher assistant, teachers and parents, as well as the development of an individual development program (IEP) based on the SMART goals defined by the support team; 3) a special format of raising the level of competence of specialists of educational institutions through available expert coaching. The fruitful methodological potential of successful inclusive education, implemented abroad (available in the English language), makes it possible to create the precedents of a competent, purposeful and consistent (favorable for the development and support of all its participants) inclusive educational process in any educational institution. The decisive factor is the ability of specialists to work in the format of team interaction (both among themselves, with parents and children) and to carry out a full-fledged psycho-pedagogical support for a child with SEN. It is about the ability to create conditions for free and appropriate educational process, which is fixed in the IEP with SMART goals and the system of evaluation and monitoring of the results.

Key words: multidisciplinary team support, special educational needs, SMART goals, coordinator of the IEP team.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Успіх інклюзивного навчання залежить від багатьох чинників, серед яких важливе місце займає технологічність впровадження командного супроводу [2; 4; 6; 7; 9]. Питанням змісту та алгоритму впровадження процесу супроводу дітей з особливими освітніми потребами (ООП) опікувалися дослідники різних країн (С. Гайдукевич, Т. Лорман, Дж. Лупарт, Н. Семаго, Д. Харві та ін.). Досвід зарубіжних країн знайшов втілення у методичних розробках українських фахівців, якими напрацьовано матеріали, що дають можливість ефективно готувати та підвищувати рівень компетентності фахівців з інклюзивного навчання (О. Мартинчук, С. Миронова, Ю. Найда, Н. Софій та ін.).

В англomовних статтях останніх років питання кваліфікованого супроводу дітей з ООП в освітньому просторі подається з ретельним обґрунтуванням чинників успіху, наприклад: щодо таких ефективних інклюзивних стратегій, як спільне викладання [10], узгодженості учасників команди у постановці цілей, шляхах їх реалізації та моніторингових процесах [9], а також – щодо створення розвивального середовища для всіх учасників освітнього процесу [8].

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що у багатьох країнах вже протягом декількох десятиріччів впроваджується успішна взаємодія у

межах командного супроводу дітей з ООП в освітньому просторі, в Україні спостерігається недостатнє розуміння сутності та інструментальності формату такої роботи, а також тих чинників, які зумовлюють її успіх.

Мета статті – подати чіткі орієнтири щодо змісту та алгоритму діяльності міждисциплінарної команди супроводу дітей з ООП, що ґрунтуються на успішному міжнародному досвіді і уможливають позитивні зрушення у наявній роботі команд супроводу в українському інклюзивному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Нижче ми представляємо порівняльний аналіз уявлення про команду супроводу (таблиця 1), яке можна знайти в Українському нормативно-правовому і навчально-методичному забезпеченні інклюзивної освіти, і наші узагальнення про команду супроводу на основі власного досвіду²⁹ та англomовних розробок: у численних відео-матеріалах, популярних і наукових статтях, посібниках, монографіях, сайтах тощо.

Принципові відмінності у розуміння сутності команди супроводу та алгоритму її діяльності (Україна-США)

Український досвід	Досвід США
Склад команди супроводу	
Представник адміністрації, вчитель (вчителі), асистент вчителя, інші фахівці школи, батьки. Серед залучених фахівців: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти інклюзивно-ресурсного центру, системи соціального захисту населення, служби у справах дітей	Батьки (!), вчитель загальної освіти та вчитель спеціальної освіти, фахівці школи, представник адміністрації школи, сама дитина (!); запрошені фахівці: фахівці, які займаються з дитиною за межами закладу освіти; експерти, яких фахівці вважають за потрібне ввести у групу)
Керівництво командою супроводу	
Представник адміністрації закладу освіти, який відповідає за: 1) виконання покладених на команду завдань та розподіл функцій між її учасниками; 2) головування на засіданнях команди супроводу	Координатором команди супроводу є один з учасників команди (у більшості випадків – вчитель спеціальної освіти). Представники адміністрації можуть бути присутні на засіданні команди, але як члени колективу, а не керівники.
Роль батьків у команді супроводу	
Мізерна: 1) з батьками тільки «узгоджують» розклад психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; 2) Індивідуальна програма розвитку (ІПР) «погоджується» батьками; 3) батьків тільки «консультують» у процесі розроблення/виконання ІПР (не передбачено навіть зворотний зв'язок)	Вирішальна. Ставлення до них як до рівноцінних партнерів щодо впровадження освітнього процесу для дитини: і на етапі продумування особливостей його змісту та перебігу, на етапі його реалізації, моніторингу, впровадженні наступності. Розроблено технології налагодження реального

²⁹ Автор статті брала участь в інтенсивному навчанні протягом місяця за програмою USAID «Розвиток інклюзивної освіти» в США (штат Вірджинія).

	партнерства з батьками
Коло завдань команди супроводу	
Збір інформації про стан розвитку дитини, визначення напрямів «психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, розроблення ІПР; надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання; створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище; проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання; проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників; батьків і дітей з метою формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП	Головна місія команди – створення і впровадження індивідуальної освітньої програми (IEP) ³⁰ . Команду супроводу називають «IEP-team», а засідання команди – «IEP meeting». Логіка роботи цієї команди визначена: 1) колегіальне вивчення стану розвитку дитини й її актуальних потреб; 2) розроблення IEP, де чітко виписано: а) над чим мають працювати всі разом у команді (а також – кожний учасник) для досягнення актуальних цілей; б) необхідні умови та засоби для якісного освітнього процесу дитини, в) план переходу на новий щабель освітнього процесу; 3) реалізація ІПР з опорою на дані моніторингу, що здійснюють учасники команди та періодичного оцінювання динаміки розвитку дитини (що здійснює психолог) як підстави для формулювання нових цілей [9].
Постановка цілей	
Виключно навчальні цілі, що демонструє наступне: у нормативно-правовому полі не визначено колегіальної цілеспрямованої роботи над покращенням здатності дітей з ООП до адаптації й розкриттям їхніх ресурсів	Колегіальне формулювання SMART-цілей як серцевина індивідуальної освітньої програми та найголовніша запорука успіху команди супроводу, адже саме ці актуальні, вимірювані, визначені у часі цілі відображають етапи долання бар'єрів на шляху до якісної освіти дітей з ООП
Формат взаємодії команди	
<i>Мультидисциплінарна</i> взаємодія як наявність різного профілю фахівців, які опікуються дитиною з ООП за відсутністю координатора і незалежно один від одного, без взаємодії та перетину професійних меж: брак спільних цілей, змісту, особливостей організації процесу надання послуг. За дверима свого кабінету кожний з фахівців робить те, що вважає за потрібне, і це не стає змістом спільних обговорень, опрацювання узгоджених позицій, колегіального визначення завдань та розподілу зусиль	<i>Міждисциплінарна</i> взаємодія як продуманість й повна узгодженість у наданні послуг дитині з ООП на кожному етапі процесу супроводу: оцінці стану розвитку, підготовці до засідання та його проведення; розроблення SMART-цілей, створення безперешкодних умов в інклюзивному освітньому просторі (у відповідності до особливих потреб дитини); проведення занять з дитиною (з урахуванням поставлених цілей та завдань її розвитку); моніторинг динаміки розвитку дитини; поетапне коригування

³⁰ The Individualized Education Program (IEP) – головний документ для освітнього процесу дитини з ООП у США.

<p>між учасниками освітнього процесу, до якого долучено дитину з ООП, спільного ведення супровідної документації та співпраці з батьками.</p>	<p>цілей, умов навчання і виховання. Залучення батьків відбувається з опорою на спеціально розроблені стратегії [11]</p>
<p>Реалізація освітнього процесу в інклюзивному класі</p>	
<p>Уроки готує та проводить вчитель: дає завдання, роздає необхідне обладнання, командує усіма діями дітей, засуджує за провину, повторює ті чи інші правила й настанови. Так впроваджується авторитарна позиція вчителя, діти при цьому – виконавці. Посада «асистент вчителя» суперечлива. Незважаючи на те, що це – особа з вищою педагогічною освітою, вона має виконувати допоміжні (інколи принизливі) функції, що робить її позицію маловартісною як серед дітей, так і серед інших педагогів. Натомість, за певними положеннями, саме асистент вчителя має розробляти ІПР. Зрозуміло, що написане цим фахівцем не має ніякої ваги для інших педагогів і роль координатора (яку їй за певними методичними джерелами відводять) є абсолютно недоречною. З першого до останнього класу будь який учень може перервати перебіг уроку, коли йому треба в туалет, або поламався олівець, або він забув підручник тощо. Освітній процес (типова ситуація) спрямований на розвиток навчальних навичок і нецікавий для дітей, які не люблять ходити до школи. Середовище застabilізоване, знеособлене («бездушне», формальне). Типове явище для педагогів – професійне вигорання.</p>	<p>Заняття проводять два вчителі: загальної (федеральної) та спеціальної освіти. Їхні позиції рівноцінні та рівнозначні. Вони разом ретельно готуються до уроків, складають їх «сценарії», продумують, які з шести моделей технології «спільне викладання» будуть застосовувати, хто яку роль при цьому буде грати [10], як необхідно адаптувати (модифікувати) навчальний план, завдання, педагогічні методи, дидактичні матеріали, допоміжні ресурси, прийоми оцінювання досягнень. Складений план «класного менеджменту» відомий дітям та батькам. У цьому плані багато уваги приділено становленню у класі особливої атмосфери взаємопідтримки, розвитку самостійності дітей, їхнім соціальним й особистісним якостям, долученню їх до активного творення освітнього процесу і життя класного колективу. З перших тижнів навчання відпрацьовують правила (кожний місяць вони змінюються і застоюються дітьми) і процедури, завдяки яким продумано, як запобігти перериванню уроку, щоб учні не відволіклися і освітній процес був максимально ефективним. Середовище змінне, пластичне, сприятливе для розвитку усіх учасників освітнього процесу, привабливе й цікаве для дітей, підтримувальне для реалізації педагогічних задумів [8].</p>
<p>Характеристика головного документу для діяльності команди супроводу</p>	
<p>Вкрай невдалий формат, що має бюрократичний характер: констатує необхідність занять з тим чи іншим фахівцем, місце, дату, періодичність занять, без зазначення змісту такої роботи. Відсутність конкретних, вимірюваних, актуальних, визначених у часі цілей. Не передбачено командної роботи, а тільки внесок окремо взятих фахівців. Не є і не може бути орієнтиром для роботи команди (розробляють тільки</p>	<p>Документ є «сценарієм» діяльності команди супроводу, надзвичайно цінним як для наявної команди, так і для наступної команди супроводу, яка буде опікуватися дитиною. У форматі документу закладено основи партнерської роботи усіх (навколо визначених SMART-цілей), обґрунтований зміст кожної з послуг, яка надається; є ресурс для зазначення змін (внаслідок позитивної динаміки розвитку</p>

для звітності).	дитини), а також продуманий освітній маршрут дитини.
Ступінь самостійності команди супроводу	
<p>Залежність від інклюзивного ресурсного центру (ІРЦ):</p> <p>1) корекційно-розвиткові послуги визначаються на підставі висновку ІРЦ;</p> <p>2) організація інклюзивного навчання здійснюється після консультативної допомоги ІРЦ (адаптація, модифікація, графік навчального навантаження, наставництво);</p> <p>3) фахівець ІРЦ бере участь у підготовці ІПР;</p> <p>4) здійснюють поточний та кінцевий моніторинг розвитку дитини, тому зміни в освітньому процесі дитини можливі також після повторного обстеження працівниками ІРЦ.</p>	<p>Повна самостійність. Команда вирішує, що саме необхідно здійснювати для дитини, виходячи з її особливих освітніх потреб. Якщо у межах школи нема можливості впровадити ті чи інші послуги, то рішенням команди супроводу буде запрошення необхідного фахівця, або спрямування дитини на певний термін (1-2 місяці), наприклад, до приватного центру, за гроші, які отримав заклад освіти для організації підтримки цієї дитини. Команда вирішує також, як дитина буде здавати щорічні тестові завдання і спрямовує звернення до департаменту освіти, щоб отримати дозвіл на впровадження необхідних умов для цього (застосування певних засобів, парціального подання тестів, присутності тьютора тощо).</p>
Засідання команди супроводу	
<p>Зустрічей може не бути взагалі, або вони не мають регулярну основу. Якщо все ж таки зустріч є, то частіше за все вона непродумана, погано організована, перетворюється на балаканину. Підлаштування під тему і актуальні завдання може відбуватися тільки під час спілкування. Батьків (тим більше саму дитину) частіше за все не враховують взагалі. Типовий зміст зустрічі – обговорення вражень від взаємодії з дитиною, можливо, складнощів, які виникають.</p>	<p>Ретельна підготовка: офіційні запрошення, узгодження термінів з батьками, теми, плану; попереднє надання завдань учасникам, збирання й аналіз їх.</p> <p>Батьки разом з дитиною за тиждень до засідання команди мають зустріч з вчителем, щоб краще зрозуміти наявну ситуацію. На початок зустрічі запрошують дитину, можуть задати їй певні питання, щоб краще зорієнтуватися у її актуальній ситуації. Такий початок зустрічі правильно налаштовує перебіг цього засідання.</p>
Програми втручання	
<p>За нормативно-правовими розробками є перелік корекційно-розвиткових занять чи додаткових освітніх послуг. При цьому невідомо, яким чином їх обирати і який вони мають зміст, адже не представлено щодо цього ніякого наукового, або навчально-методичного обґрунтування. Йдеться тільки про формальний аспект: кількість годин з вчителем-логопедом, психологом або іншим фахівцем. За нашим досвідом, більшість таких занять є абсолютно неактуальними (наприклад, передчасними) для дитини: вони не</p>	<p>Заняття з дитиною (як психолого-педагогічний вплив на стан розвитку) повністю зумовлені визначеними командою супроводу SMART-цілями та актуальними завданнями щодо її розвитку. Завдяки цьому стає зрозуміло, чому саме цим фахівцям і саме тими чи іншими напрямками занять треба займатися. Вся робота безпосередньо пов'язана з набуттям дитиною здатності повноцінно долучатися до освітнього процесу: витримувати емоційні та фізичні навантаження, виконувати інструкції,</p>

пов'язані з тими складнощами, з якими стикається вчитель (вихователь) і не передбачають наступність послідовних кроків у розвитку дитини.	переключатися на іншу діяльність, мати тривалу працездатність, зосередженість уваги тощо. Це передбачає гнучкість програми втручання у відповідності до особливостей динаміки розвитку дитини.
---	--

Як ми бачимо, наявний стан командного супроводу дітей з ООП в Україні – є недостатньо продуманим та заформалізований. Це призводить до нездатності педагогів надавати дітям з ООП послідовну цілеспрямовану підтримку у форматі міждисциплінарного командного супроводу.

Нові орієнтири щодо розбудови сучасного освітнього середовища в Україні вимагають опори на міжнародні практики, які вже декілька десятиріччя засвідчують можливість послідовного успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти разом з однолітками.

Нижче подаємо своє бачення тих шляхів, які може здійснити будь-який український заклад освіти, який має намір налагодити ефективну діяльність міждисциплінарної команди супроводу дітей з ООП:

1. Розібратися у перевагах інклюзивної практики; зрозуміти, що інклюзія – це не тяжкий обов'язок, який фахівці вимушені виконувати (щоб забезпечувати реалізацію пріоритетного напрямку сучасної освіти), а могутній ресурс для створення яскравого, цікавого, розвивального для всіх освітнього середовища.

2. Відійти від формалізму, від відповідальності лише за звітність, від використання наявних формулярів та бездумного ставлення до представлених у нормативно-правових й методичних розробках орієнтирів. Кожна команда супроводу у межах своєї діяльності здатна здійснити певні доповнення до того, що прописано у наявних нормативно-правових актах. Це стосується: а) *складу команди* (пам'ятаймо, запорукою успіху є наявність справжнього координатора – учасника команди супроводу, який разом з іншими фахівцями й батьками проходить кожну сходинку супровідного процесу і розбирається у сильних сторонах дитини, її потребах, формулює актуальні вимірювані цілі, знаходить на практиці шляхи впровадження визначених командою підходів, методів й засобів); б) *супровідної документації*, передусім ППР. Необхідними доповненнями (хоч у форматі «додатків») мають стати: чітко виписані 2-3 найактуальніші SMART-цілі, які уможливають долання дитиною бар'єрів на шляху до якісної освіти для неї; алгоритм діяльності кожного учасника команди супроводу у напрямі їх досягнення; чіткі критерії, за якими вимірюється позитивна динаміка розвитку дитини як етап постановки нових цілей і нового порядку надання додаткових освітніх послуг (кількості годин та частоти проведення), зміна їх балансу протягом року у залежності від нових потреб дитини.

3. Підвищити рівень компетентності учасників командного супроводу. Учасники командного супроводу мають оволодіти інклюзивними технологіям і вміти узгоджено їх впроваджувати. Серед цих необхідних технологій найважливішими, на наш розсуд, є такі, як: а) колегіальне вивчення стану розвитку та особливих освітніх потреб дитини; формулювання цілей та розроблення у відповідності до них головних позицій ППР; б) адаптація дитини до освітнього середовища (в ідеалі – участь на етапі поступового переходу дитини із закладу дошкільної освіти до навчання у закладі загальної середньої освіти): напрями діяльності, етапи, методи та засоби, роль кожного учасника команди супроводу, критерії досягнення); в) підготовка освітнього середовища (технологія «Класний менеджмент»); г) спільне викладання («co-teaching»); д) проведення занять з дитиною з урахуванням визначених цілей та поставлених завдань її розвитку, а також – системний моніторингово-оцінковий процес тощо. Слід також додати, що типове до сьогодні підвищення компетентності фахівців з питань інклюзивного навчання у форматі лекційно-семінарських занять й тренінгів проводиться у штучних умовах і має вкрай низьку ефективність. Навчити педагогів співпрацювати у форматі міждисциплінарної (!) команди можливо тільки за наявності таких двох умов: а) коли педагоги будуть безпосередньо працювати як команда (без відриву від своєї професійної діяльності з реалізації психолого-педагогічного супроводу); б) за наявності *послідовного експертного коучингу*, здійснення якого уможливорює те, що фахівці і батьки поступово оволодівають майстерністю організації та покрокової грамотної реалізації процесу супроводу у режимі командної взаємодії.

Висновки. Незважаючи на усі прогалини інклюзивної освіти в Україні наявне нормативно-правове законодавство, перекладні матеріали, певні навчально-методичні розробки вітчизняних фахівців, а також – неймовірно плідний методичний потенціал щодо успішного інклюзивного навчання, реалізований за кордоном, дають змогу створювати прецеденти грамотного, цілеспрямованого й послідовного (сприятливого для розвитку і підтримки усіх його учасників) інклюзивного освітнього процесу у будь-якому закладі освіти. Вирішальною при цьому є здатність фахівців працювати у форматі командної взаємодії та здійснювати повноцінну психолого-педагогічну підтримку дитині з ООП: створювати умови для відповідного й безперешкодного для неї освітнього процесу, що фіксується в індивідуальній програмі розвитку з чітко прописаними: зовнішніми ресурсами (можливості освітнього середовища), внутрішніми ресурсами (потенціал дитини, який треба розкрити завдяки цілеспрямованій корекційно-розвивальній роботі), а також оцінкою й моніторингом отриманих результатів. Це може спонукати команду фахівців та батьків до перегляду і вдосконалення змісту, формату та алгоритму впровадження

діяльності з компетентного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Бібліографія

1. **Гайдукевич С. Е.** Средовой подход в инклюзивном образовании // Инклюзивное образование: состояние, проблемы, перспективы. – Минск: Четыре четверти, 2007. – 34 с.
2. **Інклюзивна освіта.** Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. / [Тім Лорман, Джоан Дешпелер, Девід Харві]; пер. з англ. – К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. – 296 с.
3. **Мартинчук О.В.** (2018) Актуалізація проблеми підготовки спеціалістів у галузі спеціальної освіти до діяльності в інклюзивному освітньому просторі // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №19.Корекційна педагогіка та спеціальна психологія:зб.наукових праць. С. 74-83.
4. **Миронова С.П.** (2011) Командний підхід до психолого-педагогічного супроводу дітей з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 14 (225), Ч. III, С. 108-112.
5. **Семаго Н.Я.** Инклюзивное образование: от методологической модели к практике // Психологическая наука и образование, №1, 2011 г. – С.51-59.
6. **Спільне викладання** в інклюзивному класі: метод. матеріали. /Укладач – Софій Н. З., – К.:ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 70 с.
7. **Технології психолого-педагогічного супроводу** дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-наочний посіб. / Укл. Т. Скрипник. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 56 с.
8. **Akalin, S., Sucuoglu B.** (2015). Effects of Classroom Management Intervention Based on Teacher Training and Performance Feedback on Outcomes of Teacher-Student Dyads in Inclusive Classrooms. Educational sciences-theory & practice, 15/3, p. 739-758.
9. **Cavendish, W., Connor, D. J. & Rediker, E.** (2017) Engaging Students and Parents in Transition-Focused Individualized Education Programs. Intervention in School and Clinic. 52, 4, p. 228-235.
10. **Guise, M., Habib M., Thiessen, K., Robbins A.** (2017). Continuum of co-teaching implementation: Moving from traditional student teaching to co-teaching. Teaching and Teacher Education, p. 370-382.
11. **Noltemeyer, A., Palmer, K., James, A. G., Wiechman, S.** (2018) School-Wide Positive Behavioral Interventions and Supports (SWPBIS): A synthesis of existing research. International Journal of School & Educational Psychology. Issue 2-3, p. 183-198.

References

1. **Gaydukevich S. E.** Sredovoy podhod v inklyuzivnom obrazovanii // Inklyuzivnoe obrazovanie: sostoyanie, problemy, perspektivy. – Minsk: Chetyre chetverti, 2007. – 34 s. [in Russian];
2. **Inklyuzivna osvita.** Pidtrymka rozmaittia u klasi: praktychnyi posibnyk. / [Tim Lorman, Dzhoan Deppeler, Devid Kharvi]; per. z anhl. – K.: SPD-FO Parashyn I.S., 2010. – 296 s. [in Ukrainian].;
3. **Martynchuk O. V.** (2018) Aktualizatsiia problemy pidhotovky spetsialistiv u haluzi spetsialnoi osvity do diialnosti v

inkliuzyvnomu osvitnomu prostori // Naukovi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Serii №19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia:zb.naukovykh prats. S. 74-83. [in Ukrainian]. **4. Myronova S.P.** (2011) Komandnyi pidkhid do psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei z vadamy psykhofizychnoho rozvytku v umovakh inkliuzyvnoi osvity // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka № 14 (225), Ch. III, S. 108-112. [in Ukrainian]. **5. Semago N.Ya.** Inklyuzivnoe obrazovanie: ot metodologicheskoy modeli k praktike // Psihologicheskaya nauka i obrazovanie, #1, 2011 g. – S.51-59. [in Russian]; **6. Spilne vykladannia v inkliuzyvnomu klasi: metod. materialy.** /Ukladach – Sofii N. Z., – K.:TOV «Vydavnychi dim «Pleiady», 2015. – 70 s. [in Ukrainian]; **7. Tekhnolohii psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei z autyzmom v osvitnomu prostori: navchalno-naochnyi posib.** / Ukl. T. Skrypnyk. – K.: TOV «Vydavnychi dim «Pleiady», 2015. – 56 s. [in Ukrainian].

Received 12.03.2019

Accepted 12.04.2019

УДК 159.9.072.432/376.37.

DOI 10.32626/2413-2578.2019-14.313-323

О.П. Таран

op.taran@kubg.edu.ua

А.С. Лісайчук

ankoankolisaychuks@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Відомості про автора: Таран Оксана, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, колекційної та інклюзивної освіти Київського Університету імені Бориса Грінченка, Україна. У колі наукових інтересів: питання розвитку та формування самосвідомості, психологічної картини світу та особистості дітей з порушеннями психофізичного розвитку, психологічний супровід батьків дітей з особливими освітніми потребами. E-mail: op.taran@kubg.edu.ua ; **Лісайчук Анна**, магістр VI курсу спеціальності «Спеціальна освіта» кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Київського Університету імені Бориса Грінченка, Україна. У колі наукових інтересів: особливості розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення, методичні та дидактичні аспекти формування